

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ БЕЗРОБІТНОЇ МОЛОДІ В НІМЕЧЧИНІ

УДК 37.013.42(430)

О.М. Данченко
Хмельницький інститут
соціальних технологій
ВМУРОЛ «Україна»

Молодь – це активно і соціально найактивніша частина населення, що в умовах соціально-економічних, політичних трансформацій має багато проблем стосовно її життєдіяльності, а саме: отримання освіти, придбання житла, влаштування на роботу, готовність до сімейного життя, виховання власних дітей тощо. Однак у більшості країн молоді люди зазнають істотних труднощів у працевлаштуванні.

Під час влаштування на роботу дана категорія зіштовхується з рядом проблем, це зокрема: несформованість навиків пошуку роботи, відсутність вміння аналізувати і відбирати потрібну інформацію на стадії пошуку роботи, проходити співбесіди з потенційними роботодавцями та брати участь у конкурсах на заміщення вакантних посад, а також із відсутністю трудового досвіду та практичних напрацювань (навіть якщо присутній диплом з певної спеціальності).

Підтверджують вищезазначене дані статистичних обстежень: кожен третій безробітний в Україні віком до 21 року – випускник ПТУ, кожен п'ятий віком 21–28 років – випускник ВНЗ [1].

Звідси випливає потреба пошуку, розробки і впровадження ефективних форм соціально-педагогічної підтримки безробітної молоді. З цієї позиції доцільним виглядає вивчення зарубіжного досвіду, зокрема Німеччини. Так, за повідомленням “Deutsche Welle”, в 2008 році безробіття в Німеччині тримається на рівні 8% (3,2 млн.), що значно знизилося (приблизно на 2% у порівнянні з іншими роками). Серед цієї кількості безробітних половина складає молодь [2].

В той же час, ситуація на ринку праці цієї країни повна суперечностей: висококваліфіковані фахівці виїжджають працювати за кордон, хоча дуже потрібні на батьківщині. А ті, хто не працює, живуть у розкоші. В результаті ретельного дослідження сучасного ринку праці журнал “Spiegel” виявив, що лише третина випускників після декількох років поневірянь знаходить постійну роботу за професією. Нині все більша кількість випускників працюють як практиканти або тимчасові контрактники з низькою оплатою або зовсім без неї [3].

Політика і економіка країни роблять ставку на молодь, але вимоги, що висуваються

дуже завищені: молоді люди повинні самі забезпечити собі майбутню пенсію і соціальний догляд у разі самотньої старості, повернути узяті під час навчання кредити, бути повноцінними споживачами і створити сім'ю, бажано багатодітну. Так молодіжна генерація потрапляє під жорсткий прес – одночасно всі ці вимоги важко здійснити і вимагають величезних сил. Серед випускників вищих навчальних закладів присутнє обурення з приводу того, що навіть після закінчення навчання на ринку праці вони оцінюються як дешева робоча сила.

Також спостерігається безробіття і серед працівників з низькою кваліфікацією. Типовий німецький безробітний – це, як правило, людина, що не отримала до 25 років пристойної освіти і та, що відповідно не володіє професією, яка потрібна в багатьох промислових або інших галузях Німеччини. Проте кожен четвертий німецький хлопець, що не спромігся закінчити державні Berufsschule або відомчі профтехучилища, зовсім не прагне працювати (тим більше на низькооплачуваній або посаді, що втомлює) [4].

Отже, проблеми працевлаштування молоді притаманні високорозвиненій країні. Ці проблеми є актуальними як у Німеччині так і в Україні та привертають увагу багатьох вчених та дослідників. Проблема працевлаштування різних категорій безробітних присвячена низка нормативно-правових документів, таких як Закони України „Про зайнятість населення”, „Про організації роботодавців”, „Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття”, „Про соціальні послуги”, а також спеціальні державні програми (у т.ч. регіонального призначення), що покликані поліпшувати становище у цій сфері. З іншого боку, проблеми безробіття, в тому числі молодіжного, розгляд молоді в умовах соціально-економічних, ринкових трансформацій, професійна підготовка згаданої категорії людей та формування у неї трудової моралі відображені у праці Головатого М.Ф. [5, с. 93-118].

Основні напрями державної молодіжної політики в Україні, становище молоді в основних сферах життєдіяльності, найважливіші соціальні проблеми цих осіб проаналізовано у монографії Капської А.Й. [6, с. 104-136].

Соціальна робота у сфері зайнятості, напрями і види послуг Державної служби

зайнятості, працевлаштування молоді, технології працевлаштування громадян у центрах зайнятості висвітлено у підручнику Тюпті Л.Т., Іванової І.Б. [7, с. 538-558]. Досвід розробки і здійснення молодіжної політики, соціологічні особливості політико-правового регулювання життєдіяльності та соціалізації молоді, в зарубіжних країнах, зокрема у Німеччині, висвітлено у праці Головатого М.Ф. [5, с. 202-298]. Головні виміри соціальної держави сучасної ФРН, діяльність молодіжного відомства в Берліні, структура та побудова організацій у роботі з молоддю у Німеччині досліджено у працях Кудряченка А.І., У.Д. фон Бройхт-Опперт, Ю. Грийс [8].

Загальні проблеми розвитку молоді у Німеччині, зміна сфери зайнятості із-за технологічного розвитку, бідність та безробіття молоді у Німеччині розглянуто у підручнику німецького соціолога Віллі Клаве [9, с. 26-51]. Для ілюстрації сучасних проблем реалізації основних напрямів здійснення соціально-педагогічної підтримки молоді, форми та методи роботи з різними категоріями безробітної молоді, цікавим є виклад досвіду Інтернаціонального Союзу, що проаналізовано у праці В. Зігмунда [10].

Намагання проаналізувати на основі наукових принципів німецького досвіду у сфері подолання безробіття, безумовно сприяє кращому розумінню використовуваних методів соціальної роботи з безробітною молоддю. Разом з цим, відсутність ґрунтовних досліджень з вивчення проблеми соціально-педагогічної підтримки безробітної молоді у сучасній Німеччині, зумовлюють актуальність обраної проблеми дослідження.

Тому метою статті виступає здійснення теоретичного аналізу форм і методів соціально-педагогічної підтримки безробітної молоді у Німеччині (на основі досвіду неурядової організації Інтернаціонального Союзу (ІВ)).

Відповідно до мети визначено наступні завдання:

- проаналізувати існуючий стан соціально-педагогічної підтримки молодих безробітних у Німеччині;
- охарактеризувати досвід соціально-педагогічної підтримки молодих безробітних в неурядовій організації Інтернаціонального Союзу (ІВ) Німеччини;
- окреслити можливості використання здобутків Німеччини у сфері соціально-педагогічної підтримки безробітної молоді в українській соціальній практиці.

Цінність та загальна успішність досвіду Німеччини, як потужної європейської держави, у вирішенні проблеми молодіжного безробіття полягає в тому, що німецька (неоліберальна) модель зайнятості населення базується на активній політиці зайнятості. Держава заохочує всіх виробників роботодавців і найманих працівників, які створюють нові робочі місця, а також підтримують існуючий рівень зайнятості при модернізації підприємств, надає пільги підприємствам, що утримуються від масових

звільнень працівників. У цій країні основну частину субсидій спрямовують кооперативам, що утворилися на базі підприємств-банкрутів із безробітних, які мають певні знання, але не мають навичок в організації бізнесу.

У Німеччині служби зайнятості є окремими інституціями з певним рівнем самостійності, підконтрольні Міністерству праці через свого відповідального представника. Інституційно служба зайнятості Німеччини організаційно сформована як Федеральний інститут праці і розглядається як сучасний механізм сприяння професійній кар'єрі і трудовій зайнятості населення. Федеральний інститут праці має значну автономію на всіх рівнях суспільної організації німецького суспільства. Керівним органом є правління, яке складається із представників державних органів, підприємницьких та профспілкових організацій, інших громадських структур. Водночас, служба зайнятості зобов'язана здійснювати програму дослідження ринку праці і професійної підготовки, кон'юнктури зайнятості населення, а також забезпечувати державні органи систематичними даними та надавати їм звіти про результати своєї роботи. Функції працевлаштування у службі зайнятості у цій країні здійснюються відповідно до класифікації професій з урахуванням особливостей місцевих ринків робочої сили [11].

У Німеччині всі працівники, які працюють за наймом, принципово зобов'язані бути застрахованими. Допомога на випадок безробіття становить до 68% від чистої заробітної плати. Тут до страхових фондів внески відраховують робітники та підприємства. Активну роль у формуванні страхових фондів відіграє також держава [15].

Перепідготовка у Німеччині є однією із складових успіху країни на міжнародному ринку товарів. Здійснюють їх здебільшого приватні компанії та профспілки при мінімальному втручанні держави. Порівняно з іншими країнами рівень безробіття коливається в межах природного. Серед молоді він один з найнижчих – майже 5%.

Отже, слід відзначити, головним аспектом успішності державної молодіжної політики Німеччини є здатність суспільства забезпечити необхідний баланс державних і громадських засад у зазначеній сфері. Провадження цієї політики передбачає, при наявності потужної законодавчої бази, помірне втручання держави в життя і справи молоді та надання державної допомоги саме тій категорії молоді, яка відчуває в ній крайню потребу. Також відбувається залучення широкого загалу молоді до самостійного вирішення власних проблем.

Крім цього, у Німеччині існує досить оригінальна модель взаємодії ринку праці та системи освіти. Одним із таких елементів є те, що багато молодих людей починають виробничу діяльність як підмайстри на різних малих підприємствах. Державі така схема дуже

вигідна, адже вона майже нічого не витрачає на виробниче навчання. Крім того, вона дозволяє відносно рівномірно розподілити робочу силу у країні, створює умови для розвитку невеликих населених пунктів і провінцій, зменшує міграцію працездатної молоді в мегаполіси.

Ще одним варіантом первинної професіоналізації молодих людей у Німеччині є модель “трудоного року”. Після отримання загальної середньої освіти випускник може подати заявку в земельні органи соціального забезпечення або благодійні організації (найчастіше церковні) про своє бажання відпрацювати рік у рамках соціальних проєктів. Як правило, це екологічні, освітні, культурні заходи. Пройшовши конкурсний відбір, молоді люди протягом року виконують відповідну діяльність за символічну плату. Держава або церковні фонди оплачують наймання житла, харчування й надають незначну суму готівкою. Передбачається, що під час “трудоного року” людина має визначитися з майбутньою спеціальністю, одночасно здобувши навички трудової діяльності й загальні для будь-якої професії професійні компетенції [12].

У Німеччині існують і центри професійної освіти, аналогічні нашим професійним училищам. Вони готують кваліфікованих кадрів для підприємств індустрії, сервісу й аграрного сектору. Процес навчання займає три роки, при цьому протягом першого року учень знайомиться з усіма професіями, за якими здійснюється підготовка в даному освітньому центрі, пробує свої сили. Спеціалізоване навчання починається із другого року перебування в навчальному центрі. Таке “наближення” освіти до запитів ринку праці повинне зменшити число помилок при виборі професій, коли люди приймають рішення на основі стереотипів або неповної інформації, а після більш близького знайомства з майбутньою спеціальністю розчаровуються у своєму професійному виборі. Крім того, можливість познайомитися з азами професійної діяльності максимальної кількості професій і спеціальностей створює більш сприятливі можливості для наступного перенавчання.

Слід відмітити, що у Німеччині професійній орієнтації починають приділяти увагу, ще у гімназії у X – XIII (XII) класах. Саме у старшій школі велика увага приділяється науковій професійній підготовці, професійно-орієнтованому навчанню, закріпленню вмінь самостійної дослідницької роботи та індивідуалізації навчання. Такий підхід до професійної орієнтації носить превентивний характер, що допомагає вибрати молодій людині відповідну професію та запобігає в майбутньому безробіттю [13].

З метою стимулювання особистої активності громадян у вирішенні проблем безробіття, була прийнята спеціальна урядова програма “Стимулювання накопичень для відкриття власної справи”. Кредити на організацію підприємницької діяльності з дуже

низьким відсотками (приблизно 3% в рік) став видавати фізичним особам Банк розвитку при федеральному уряді. Станом на сьогодні в малих сімейних підприємствах, тепер працюють сім з кожних десяти працездатних громадян Німеччини [4].

Окремої уваги заслуговує у сфері підтримки молодих безробітних досвід громадської організації Інтернаціонального Союзу Німеччини, що має багатогранний досвід соціально-педагогічної роботи з молоддю, а також соціально-педагогічної підтримки безробітної молоді.

Інтернаціональний Союз (Internationaler Bund (IB)) – є однією з найбільших неурядових, некомерційних громадських організацій Німеччини, яка була заснована у 1949 році. Ця організація має розгалужену структуру дочірніх представництв. Загалом – 700 дочірніх установ і філій в 300 населених пунктах, де працює майже 10 000 співробітників по всій країні. Діяльність IB концентрується у напрямках: турботи про осіб, які потребують соціально-педагогічної допомоги, навчання, підтримка та надання навчальних послуг, встановлення контактів у різних країнах, щоб допомогти та підтримати молодих людей та осіб, що потребують цієї допомоги [10].

Важливою складовою діяльності IB є професійна освіта. Послуги молоді у сфері професійної освіти містять також соціально-педагогічний компонент, що загалом забезпечує кращі стартові позиції для молодих людей на ринку праці. При цьому соціальна робота тісно пов'язана з іншими напрямками допомоги молоді в школах і на підприємствах.

Пропозиції житла для молодих від IB орієнтовані на підлітків і молодих людей, які починають загальне або професійне навчання, вибирають професію, готуються до неї, намагаються знайти орієнтири в професійному житті. У державних гуртожитках, будинках сумісного мешкання в комунах або групах, молоді люди отримують підтримку в своєму особистому розвитку, в соціальній і професійній інтеграції.

Проекти стосовно забезпечення занятості та професійної підготовки молоді підготовлюють до професійного навчання, допомагають безробітним молодим людям знайти своє місце на ринку праці або знов повернутися на нього, супровід і навчання є вагомим складовою соціально-педагогічної підтримки. Молоді дорослі безробітні, некваліфіковані чоловіки і жінки, що живуть в важких умовах, отримують цілеспрямовану підтримку. Вони оволодівають новими знаннями і навичками і навчаються часто в рамках виробничої практики – виконують різні замовлення на умовах характерних для ринкової економіки.

Інтеграція в професійне життя дівчат і молодих жінок, які також є предметом піклування IB, проходить за рахунок майстерень для дівчат, навчальних курсів для

підготовки до жіночих професій, професійного навчання, а також часткової спеціалізації або підвищення набутої кваліфікації.

Загалом соціально-педагогічна робота, орієнтована на запобігання безробіттю, зводиться до спеціальних курсів з профорієнтації, професійного навчання та підвищення кваліфікації. В контексті роботи в ІВ увага приділяється декільком категоріям клієнтів. Так, забезпечення і підтримка рівноправної участі молодих мігрантів у всіх галузях життя є одним з головних завдань ІВ. Особлива увага приділяється підтримці молодих людей в період закінчення школи та переходу до професійного життя, коли перед ними відкриваються через існуючі мережі можливості доступу в різні організації, підприємства та інші установи. Численні інтеграційні проекти сприяють взаєморозумінню між тими, хто приїхав і корінними жителями, стимулюють суспільну роботу і створюють сприятливі умови для сумісного життя.

Соціально-педагогічні форми і методи ІВ для молодих мігрантів: консультаційні служби, проекти націлені на інтеграцію, навчальні курси для жінок-мігрантів, навчання та професійна освіта з паралельними курсами німецької мови [10].

Понад 8 тис. учнів відвідують професійні і загальноосвітні школи Інтернаціонального Союзу. У професійних училищах і коледжах молоді люди можуть пройти навчання по технічних, соціальних і торгових професіях, тобто одержати нові життєві перспективи. Роки підготовчого навчання і професійні училища з особливим педагогічним напрямом, які входять в структуру ІВ, пропонують професійне навчання не тільки для соціально неблагополучних підлітків і молодих людей, а також молодим людям з обмеженими функціональними можливостями.

Для суспільних ініціатив, організацій і держави як працедавця, співпраця з ІВ у галузі забезпечення зайнятості і кваліфікації молодих людей, що шукають роботу представляє особливий інтерес: може бути задоволений попит в необхідній і корисній роботі, для оплати якої немає достатніх засобів. Людям, що шукають роботу, проекти забезпечують особисте визнання, суспільну участь і професійну перспективу. Проекти відкривають їм нові перспективи і допомагають зберегти соціальну рівновагу і спокій в суспільстві.

Допомога у навчанні є програмою для підлітків і молоді у галузі професійної освіти. Її мета полягає у забезпеченні учнів, що мають пропуски в шкільних знаннях або соціальні проблеми, необхідною допомогою, яка дозволила б їм почати, продовжити і успішно завершити професійну освіту.

Підлітки і молоді люди можуть один або двічі на тиждень відвідувати навчальні курси при Інтернаціональному Союзі або в свій вільний час або за рахунок спеціально виділеного підприємством, де вони працюють,

часу на навчання. У маленьких групах учні під керівництвом досвідчених викладачів можуть повторити і поглибити необхідний для вибраної професії шкільний матеріал, підготуватися до роботи у класі, обговорити домашнє завдання. При цьому вони можуть проконсультуватися з фахівцями з особистих, соціальних або навчальних проблем. Навчальні заходи, направлені на підготовку до професії, націлені на підлітків і молодь, що потребують особливих видів підтримки, для яких початок професійного навчання стало б поки що дуже серйозним кроком. Їм необхідна підтримка для визначення свого місця в житті і для поліпшення стартових позицій. На спеціальних курсах ІВ молоді люди одержують перші практичні навички з різних професій, можуть підготуватися і скласти випускні іспити в школах [10].

Успішний результат говорить сам за себе: 80% учасників складають іспити, наприклад, при промислових або торгових палатах, ремісничій палаті та сільськогосподарських союзах, тісна співпраця з підприємствами, організація виробничої практики, висока квота тих, що знайшли постійне робоче місце в торгівлі, ремеслах, промисловості і в сфері послуг – особливо у професіях, пов'язаних з інформаційними технологіям.

Сучасне суспільство зі своїми промисловими підприємствами і підприємствами по наданню різних послуг характеризується швидкими змінами. Змінюються професійні вимоги, цілі галузі промисловості втрачають своє значення або вимирають. У зв'язку з цим величезного значення набуває перекваліфікація та підвищення кваліфікації дорослих. Програми перенавчання і перекваліфікації розробляються і проводяться в тісній співпраці з підприємствами.

Перекваліфікація проводиться на основі законодавчо прийнятих постанов і закінчується іспитом перед компетентними комісіями торгової, промислової або ремісничої палат. Професійна практика проходить на сучасних добре обладнаних підприємствах та майстернях. Професійні теоретичні знання даються тим, хто навчається або в державних професійних училищах, або на курсах. Для отримання необхідних практичних навичок практика організовується на відомих підприємствах. Це дозволяє легше знайти робоче місце після навчання [10].

Таким чином, соціально-педагогічні форми і методи з безробітною молоддю це: проекти забезпечення зайнятості та професійної підготовки, тренінги і професійне навчання в теорії і на практиці, супровід навчання, організація співпраці, участі і створення професійної перспективи, консультаційні служби, підтримка в особистому розвитку та в соціальній і професійній орієнтації, індивідуальна підтримка, створення і робота шкільних кафе і майстерень, допомога підготу-

ватися до складання випускних іспитів, проекти націлені на інтеграцію мігрантів, курси інтеграції для іноземних дівчат та жінок, житлові співтовариства для нічної молоді, гуртожитки для матері та дитини.

Виходячи з поставлених завдань можемо констатувати наступні пріоритетні напрямки соціально-педагогічної підтримки безробітної молоді в сучасній Німеччині, які можуть бути використані в українській соціальній практиці:

– німецька (неоліберальна) модель зайнятості населення базується на активній політиці зайнятості;

– у Німеччині всі працівники, які працюють за наймом зобов'язані бути застрахованими;

– перепідготовка у Німеччині є однією із складових успіху країни на міжнародному ринку товарів;

– головним аспектом успішності державної молодіжної політики Німеччини є здатність суспільства забезпечити необхідний баланс державних і громадських засад у зазначеній сфері;

– у Німеччині існує досить оригінальна модель взаємодії ринку праці та системи освіти. У цій країні професійній підготовці, професійно-орієнтованому навчання починають приділяти увагу ще у старшій школі. Варіантом первинної професіоналізації молодих людей є модель “трудоного року”, що допомагає людині визначитися з майбутньою спеціальністю, одночасно здобувши навички трудової діяльності. Спеціалізоване навчання у центрах професійної освіти починається із другого навчального року, протягом першого – учень знайомиться з усіма професіями. Таке “наближення” освіти до запитів ринку праці повинно зменшити число помилок при виборі професій та при потребі молодій людині буде легше перекваліфікуватися на іншу спеціальність. Згадані превентивні заходи профорієнтації мінімізують в майбутньому безробіття серед молоді;

– з метою стимулювання особистої активності громадян у вирішенні проблем безробіття, була прийнята спеціальна урядова програма “Стимулювання накопичень для відкриття власної справи”, кредитування на організацію підприємницької діяльності з низьким відсотками;

– важливою складовою діяльності Інтернаціонального Союзу є професійна освіта. Послуги молоді у сфері професійної освіти містять також соціально-педагогічний компонент, що загалом забезпечує кращі стартові позиції для молодих людей на ринку

праці. Соціально-педагогічні форми і методи з безробітною молоддю в Інтернаціональному Союзі багатогранні та охоплюють різні категорії молоді. Ці форми і методи є ефективними про що і свідчать результати роботи ІВ.

Таким чином, вивчення досвіду Німеччини дозволяє знайти інноваційні підходи для вирішення проблеми молодіжного безробіття в Україні.

Перспективними напрямками подальшого дослідження може стати більш детальніший аналіз соціальної роботи у Німеччині з окремими категоріями безробітної молоді.

Список використаної літератури

1. Кучер Г. Соціально вразливі категорії населення і ринку праці в сучасних умовах / Г. Кучер // Україна: аспекти праці - 2002. - №1 – С. 21-26.
2. В Германии прогнозируется снижение уровня безработицы [Електронний ресурс] : Режим доступу : work.com.ua/news/world/23/.
3. Сергей Золвкин. Работа и безработные – как им встретиться? [Електронний ресурс] : Режим доступу : www.caravan.kz/article/.
4. Молодым и образованным в Германии дороги нет. [Електронний ресурс] : Режим доступу : www.kv.com.ua/archive/1381/social/1405.html.
5. Головатий М.Ф. Соціологія молоді: Курс лекцій. / М. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2006.- 2-ге вид. переробл. і допов. – С. 202-298.
6. Соціальна педагогіка. Підручник. / За редакцією професора Капської А.Й. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 104-167.
7. Тюптя Л.Т., Соціальна робота: теорія і практика: Навч. Посібник. – 2-ге вид., переробл. і доп. / Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванова. – К.: Знання, 2008. – 574.
8. Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі: Зб. наук. праць. / Редкол. : А.І. Кудряченко (відп. ред.) та ін. – К.: МАУП, 2004. – С. 228-283.
9. Klawe, Willy: Arbeit mit Jugendlichen: Einführung in Bedingungen, Ziele, Methoden und Sozialformen der Jugendarbeit / Willy Klawe.–5- Aufl.–Weinheim; München: Juventa Verlag, 2000,S. 5-26.
10. Werner Sigmund. Internationaler Bund. Wir über uns. Lautertal–Druck Franz Bönsel Gmbh, Unkomm, 06/07, S. 2-35.
11. Зарубіжний досвід взаємодії державної молодіжної політики та політики зайнятості. [Електронний ресурс] : Режим доступу : [Електронний ресурс] : Режим доступу : www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/n/.
12. Валентина Павленко. Досвід інших країн. Німеччина // Профорієнтація. [Електронний ресурс] : Режим доступу : www.profosvita.org.ua/uk/experience/.
13. Організація профільного навчання в країнах Західної Європи: Монографія / За ред. М.І. Сметанського. – Вінниця: ВДПУ, 2008. – 339 с.